

Cây Lan Hai Mắt của Nhà Văn Nhất Linh

Trước đây trên trang hoalanvietnam.org, chúng tôi có trích đăng bài “[Lan Rừng](#)” trong cuốn “Hai Buổi Chiều Vàng” xuất bản vào năm 1937 của nhà văn Nhất Linh, Nguyễn Tường Tam (1906-1963), con chim đầu đàn của tổ chức Tư Lược Văn Đoàn trong đó đề cập đến một cây lan có 2 con mắt.

Chuyện này có lẽ là câu chuyện về hoa lan đầu tiên của VN, sau đó vào năm 1940, nhà văn Nguyễn Tuân mới viết về những cây lan kiếm trong chuyện “Hương Cuội”.

Từ ngày nhà văn Nhất Linh viết đến nay đã gần một thế kỷ trôi qua, bỗng nhiên một ông bạn già của tôi sống cùng gia đình đưa con gái ở tận mãi cái xứ Na Uy đêm ngắn ngày dài đọc bài đó và thắc mắc hỏi cây lan đó là lan gì? Tôi trả lời không biết, thế là ông chép lại một đoạn gửi cho tôi để dẫn chứng:

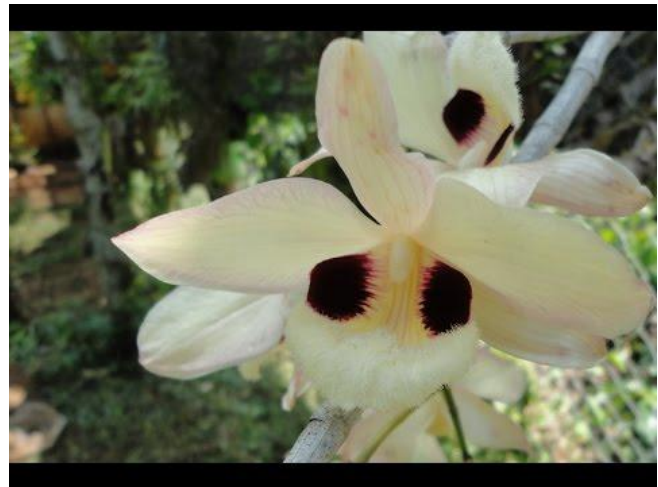
“Chàng đứng lặng nhìn không chớp mắt: màu da cô Thổ dưới bóng trăng, chàng trông trắng mát như màu một cành hoa phong lan và đôi mắt đen phẳng phát như hai chấm đen trên cành hoa. Bỗng Quang thấy một thứ hương thơm thoảng qua, cũng một thứ hương thơm như ban nãy.

Cô Sao nói:

Ở bên suối đây có một cây lan. Cây này ít khi có hoa lắm. Nếu có thì chỉ nở một cái hoa là cùng. Ông muốn xem không?

Quang lấy làm lạ, chàng vừa ví mặt cô Thổ với hoa lan thì cô ấy đột nhiên nói đến hoa lan như đã đọc được ý nghĩ của chàng.

Nhìn theo phía ngón tay trỏ của cô Thổ, Quang thấy một bông hoa trắng na ná như một bông huệ to, nhưng hai cánh phía trên có hai chấm đen như mực. Thật là một thứ hoa lạ, chàng chưa được thấy bao giờ.”

Trời đất ơi! Bài này chúng tôi đã sưu tầm và đăng trên trang hoalanvietnam.org từ năm 2009, năm 2015 trang này bị phá hoại và năm 2016 chúng tôi mới hoàn phục lại, vì vậy cho nên bức hình đó chỉ là hình minh họa mà thôi.

Nhân câu chuyện kể trên, chúng tôi xin bàn luận về hoa lan VN có 2 con mắt như sau.

Trong số những cây lan VN có 2 chấm đen như 2 con mắt, chỉ có 2 cây là: *Dendrobium pulchellum* và *Dendrobium gibsonii* là rõ ràng nhất. Vậy thì cây nào là cây lan hai mắt của nhà văn Nhất Linh? Xin mời quý bạn hãy xem các hình ảnh sau đây.

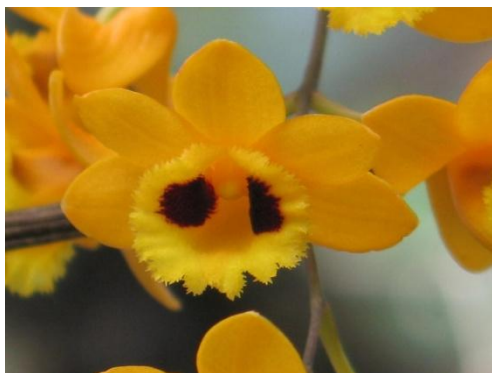
Dendrobium pulchellum do khoa học gia người Anh, William Roxburgh, tìm ra vào năm 1832.
Tên Việt: Hoàng thảo Thái Bình, HT. lộng lẫy. Nơi mọc: Quảng Trị, Thừa Thiên và dọc theo dãy Trường Sơn.

Lê Sanh

Dendrobium gibsonii do khoa học gia Joseph Paxton, Anh Quốc, công bố vào năm 1838.
Tên Việt không có.
Mọc ở Lào Cai, Hoàng Liên Sơn, Tây Nguyên.

Trong 2 cây này chúng ta thấy cây *Dendrobium pulchellum* có vẻ đúng hơn cả, vì theo tài liệu sách vở thì cây này mọc Quảng Trị, Thừa Thiên và dọc theo dãy Trường Sơn. Còn cây *Den. gibsonii* thì theo nghi vấn của cô Đặng Thị Kim Thảo đã đưa ra và chúng tôi đã trình bày chi tiết trong bài "[Dendrobium gibsonii](#)" vào năm 2009, thì cây này có lẽ không mọc tại VN.

Tuy trong bài "Lan Rừng" nhà văn Nhất Linh không nói rõ chuyện này xảy ra ở đâu cả, nhưng có vài điểm để chúng ta dựa vào đó mà phỏng đoán đó là ở miền Trung: cô gái người Thổ và Vi Văn Hoài là nơi có cây *Den. pulchellum* mọc.

Tiểu thuyết là những chuyện ngắn có thực trên đời hay đã được thi vị hóa không có gì chứng minh là thật hay giả, cho nên chúng ta có thể kết luận rằng cây lan có hai con mắt là cây *Dendrobium pulchellum*.

Tác giả câu chuyện đã qua đời từ 65 năm trước (1963). Đọc câu truyện cũ với những từ ngữ chính xác và văn phong trong sáng của năm 1937 nghĩ mà buồn cho thế hệ đương thời, từ ngữ ngây ngô Hán không ra Hán, Việt chẳng ra Việt như "*Lính thủy đánh bộ*", không đúng hoặc phản nghĩa như: Mặt bằng, Vô tư v.v...

Đọc qua thân thế và sự nghiệp của nhà văn Nhất Linh, Nguyễn Tường Tam (Nhất Linh và Lan Việt) chúng tôi bồi ngùi thương tiếc một nhà chính trị tiết tháo, một vị tiền bối đã tiên phong khai sáng ra nền văn học nước nhà.

Xin mượn tấm ảnh và di bút cuối cùng của ông, để bày tỏ lòng ngưỡng mộ và tôn kính.

"Đời tôi để lịch sử xử, tôi không chịu để ai xử tôi cả. Sự bắt bớ và xử tội tất cả các phần tử đối lập Quốc gia là một tội nặng sẽ làm cho nước mất vào tay Cộng Sản. Tôi chống đối việc đó và tự hủy mình như hòa thượng Thích Quảng Đức tự thiêu để cảnh cáo những người chà đạp mọi thứ tự do."

Bolsa 2018
Bùi Xuân Đáng